

Ramkvilla kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Ramkvilla socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Ramkvilla kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Ramkvilla socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö
stift

Jönköpings läns museums dnr: 2020-036

Rapport och foto: Margareta Olsson

Avskrifter och foto gravvårdar: Karin Calderwood, Vetlanda pastorat

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Distribution: Digital pdf.

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Tre vanliga gravvårdstyper.....	8
Lagstiftning.....	9
Allmänna skötselråd.....	11
Ramkvilla kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	13
Beskrivning av kyrkogården idag.....	16
Allmän karaktär.....	16
Omgärdning.....	16
Ingångar.....	17
Vegetation.....	17
Gångsystem.....	17
Gravvårdstyper.....	18
Byggnader.....	18
Kvarter A.....	19
Kvarter B.....	20
Kvarter C.....	22
Kvarter D.....	24
Kvarter E-G.....	26
Minneslund.....	26
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	27
Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården.....	28
Administrativa uppgifter.....	28
Referenser.....	29
Gravkarta.....	30
Urval Kulturhistoriskt värdefulla gravar.....	32
Kvarter A.....	32
Kvarter B.....	35
Kvarter C.....	43
Kvarter D.....	49
Ur bruk.....	54

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Vetlanda pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Ramkvilla kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2020. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts vid årsskiftet 2020/2021.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt

En av länders få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Margareta Olsson vid Jönköpings läns museum under 2020/2021. För avskrifter och fotografering av gravvårdar har Karin Calderwood vid Vetlanda pastorat svarat. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med pastoratet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten

genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsligande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

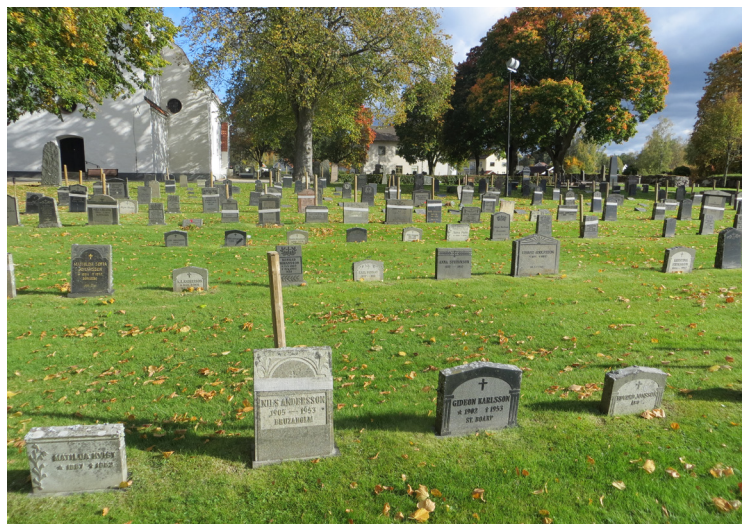
På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter,

ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

I början av 1900-talet var Ramkvilla kyrkby fortfarande en helt agrar miljö. Oljemålning av E. Rydén från 1907 i församlingshemmet.

Kyrkbyn utvecklades under 1900-talet till ett mindre samhälle med villabebyggelse och skola. När man närmar sig kyrkan präglas miljön av asfalterade ytor, med landsväg, cykelbana och parkering.

Sockenstugan från 1854 ligger i linje med kyrkans och kyrkogårdens huvudentré. Kyrkoplanen med bred grusgång omgiven av rätvinkliga gräsytor förstärker symmetrin.

Ramkvilla kyrka och kyrkomiljö

Ramkvilla socken ligger på Småländska höglandet och utgör en bergig och länge isolerad bygd i gränstrakterna mot Kronobergs län. Socknen ligger vid norra hälften av sjön Örken som delar den i två likvärdiga delar. Områdena söder om sjön utgjorde under medeltiden egen församling, benämnd Skärbäck, möjligen med egen kyrka belägen vid Kyrkotorp. I historisk tid var Ramkvilla annex till Bäckaby. Jordbruksarealen är liten och området består till stor del av skog. Därmed har småbruken dominerat vid sidan av de båda större gårdarna Hallsnäs och Ramkvilla belägna vid de bördiga stränderna till sjön Örken. Herrgården Hallsnäs har ägts av släkterna Stocke, Ehrenstrålhe och von Steijern. Bland de fåtal större herresäten som funnits kan även Draganäs, som tillhört Gabriel Oxenstierna och Enebackstorp nämnas. Fornlämningar finns från yngre stenåldern och framåt, med tyngdpunkt på järnåldern. Sockennamnet är belagt från 1407 och kan syfta på ”fuktig äng vid åförgrening”. Isoleringen på grund av dåliga vägar bröts först efter tillkomsten av järnvägen Växjö-Klaverström, med station i Braås, 1895 och senare år 1900 även av ångbåtstrafiken på Örken. Vid sidan av det magra jordbruket har försäljning av oxar, asp till tändsticksfabrikerna och kol till traktens järnbruk skapat nödvändiga sidoinkomster. Ett flertal sågverk har även funnits i trakten där det i Ramkvilla senare utvecklades till en större sågverkskoncern. Skiffergruvan i Hörnebo kan ha funnits sedan 1300-talet men hade sin egentliga produktionstid på 1700- och 1800-talen.

Kyrkbyn ligger på en slättmark vid nordöstra änden av Klockesjön (Örkens nordvästra arm) där Ramsjön har sitt utlopp. Bebyggelsen är samlad och domineras av 1900-talsvillor. Kyrka och kyrkogård ligger direkt väster om nämnda utlopp och begränsas åt söder av sjön. Framför kyrkogården och dess huvudentré åt väster

Ramkvilla kyrka som i grunden är en gotisk stenkyrka, förlängdes 1707–08 och erhöll sitt nuvarande lanterninkrönt västtorn 1832–34.

finns en symmetriskt ordnad plan med den gamla sockenstugan i förlängningen av axeln framför kyrkogårdens entré. Sockenstugan som numera utgör församlingshem, uppfördes av klockaren J Janzon år 1854. Det är en tvåvånings timmerbyggnad med rödfärgad lockpanel, klassiserande port och brutet tak med enkupigt tegel. Väster om sockenstugan finns kyrkskolan från 1922 i 1½ plan med rödfärgad locklistpanel, stora korspostfönster samt brutet tak med kupor och tvåkupigt tegel. En sentida, rödfärgad trälänga är uppförd i väster. Mot sjön finns en öppen gräsyta med alar. Ett stycke nordväst om kyrkan ligger prästgården från 1922 i 1½ plan med gul locklistpanel och brutet tak med valmade spetsar.

Ramkvilla kyrka är senmedeltida, byggd omkring 1350, med rakslutet kor. Kyrkan föregicks av en stavkyrka från vilken en dopfunt från 1100-talets andra hälft och en St Olofsskulptur kvarstår. Kyrkan utvidgades åt öster 1707–08 och tillfogades 1710 en sakristian mot korets norra sida. Nuvarande utseende erhöll kyrkan 1832–34 då tornet i väster byggdes och exteriören erhöll en empirekaraktär med stora rundbågiga fönster och nyklassisk sydportal.

Kyrkogårdens historia

Kyrkogården anlades samtidigt med stavkyrkan, sannolikt under 1100-talet. Att trakten tidigt kristnades vittnar en runsten, i kyrkans södra yttervägg, om, vilken bl a innehåller inskriften "Gud hjälpe hans skäl". I likhet med andra medeltida kyrkogårdar var stenkyrkan belägen på den norra delen av den till ytan småskaliga griftegården. Enligt sockenstämmoprotokoll från 1739 saknade kyrkogården inhägnad. Samma år beslöts att stängsel av trä skulle sättas upp till värn mot bökande djur. Först 1808 anlades ringmur av sten. Enligt äldre sedvänja förlades inga gravar norr om kyrkan. På anmodan av kyrkoherden togs dock 1820 beslut om att nyttja

Under korgolvet finns släkten Stocke av Hallsnäs gravkammare. Övriga gravar invändigt i kyrkan avröjdes och igenkastades 1778.

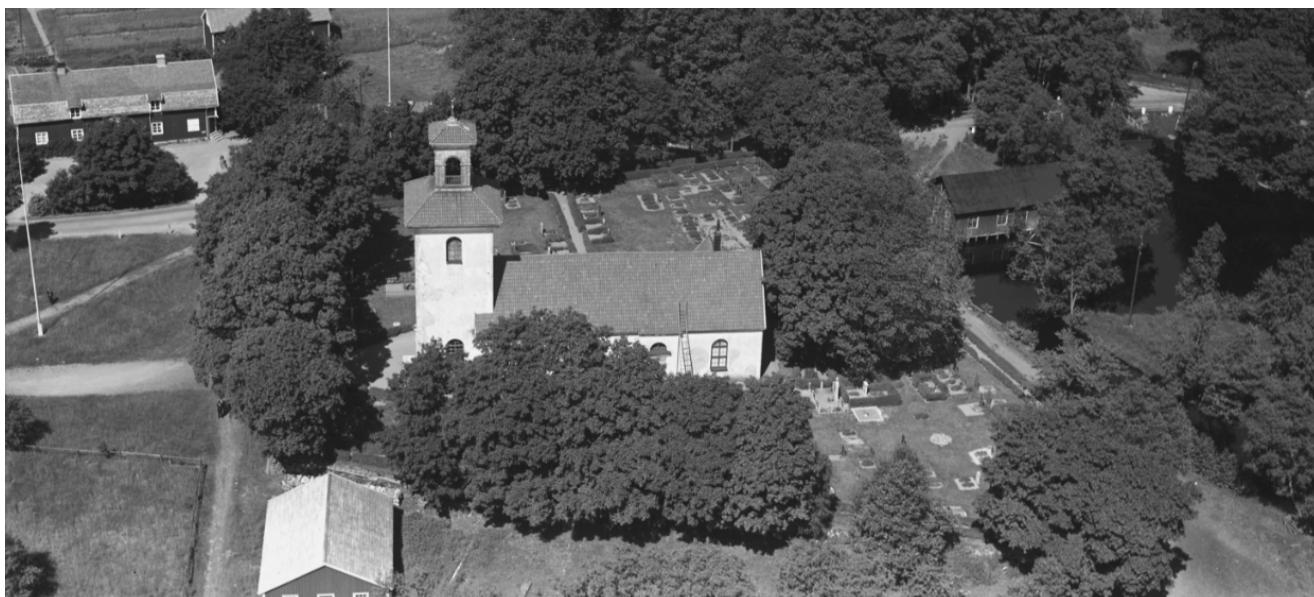
Laga skifteskarta över Ramkvilla by från 1838. Kyrkogårdens ursprungliga utbredning framgår av kartan, liksom den nyligen gjorda utvidgningen åt norr. Lantmäterimyndighetens arkiv.

området norr om kyrkan eftersom övriga delar av kyrkogården var fullbelagda. En utvidgning gjordes 1835 åt norr, på mark som upplåtits ifrån både Hallsnäs och Ramkvilla gårdar. Som villkor ställde ägaren till Hallsnäs, häradshövdingen von Steijern, att familjens griftplan, som nyligen utvidgats, fick stå orubbad. Vid utvidgningen lades berörda delar av kyrkogårdsmuren om av grenadjären Stern från Korsberga. På kyrkogården fanns fram till 1834 en fristående klockstapel, men denna ersattes samma år av kyrkans nuvarande klocktorn. Ytterligare en utvidgning blev aktuell redan 1852, denna gång ända fram till häradsvägen i norr och skedde delvis genom utfyllnad. Gravsättning synes ha skett mer sporadiskt utan ordnade gravrader ända fram till 1872, då det bestämdes att gravarna skulle öppnas i kronologisk ordning längs linje. Av protokollet framgår att "Om någon önskar gravplats utom den allmänna linjen, äger han mot 25 öre kvadrata (kvadratmetern) köpa gravplats öster om kyrkan". Det ska tydligen även funnits ett särskilt hörn avsatt

Kyrkogården söder om kyrkan 1926. Gravarna har små gravkullar med vintergröna växter och vissa har stenvårdar av enklare karaktär. Mer påkostade gravar återfinns öster om kyrkans kor. Foto: Ragnar Blomqvist, ATA.

Flygbild över Ramkvilla kyrka och kyrkogård 1936. Gravkvarteren söder om kyrkan har upplåtits för allmänna linjegravar och med köpegravar utmed mittgången. Många av högrestandsgravarna öster om kyrkans kor har häckomgärdningar. AB Flygtrafik, JLM.

för gravar till "Självspillingar"(personer som begått självmord). Grindpartiet vid västra ingången tillkom 1863 och uppfördes av klockaren och byggmästaren J Janzon. Själva smidesgrinden tillverkades av sockensmeden Svahn. År 1882 planterades en trädkrans av lönn av f d folkskolläraren Håkan Håkansson. Den formella planen med grusgångar och kvartersindelning verkar inte ha anlagts förrän under 1920-talet. Vid samma tillfälle planterades även kanthäckar runt kvarteren.

Den stora utvidgningen av kyrkogården åt söder ner mot sjön utfördes 1960. Förslaget togs fram av trädgårdskonsulent Ragnar Ekstedt, Växjö. Att bevara den äldre kyrkogårdsmuren i söder som en visuell markering av den gamla kyrkogården, diskuterades vid den formella prövningen av förslaget. Slutligen beslutades att synliga delar av stödmuren skulle rivas men delar under mark kunde få ligga kvar. Marken fylldes ut och fick en naturlig sluttning ned mot sjön. I samband med utvidgningen uppfördes 1961 också ett bårhus infällt i sluttningen och stödmuren åt väster. Bårhuset som utformades i modernistisk stil ritades av byggnadsingenjör Lennart Ahlberg, Växjö. Tjugo år senare var kyrkogården återigen för liten och en utvidgning skedde 1982 mot sjön. Förslaget avsåg även nybyggnad av en redskapsbod.

År 2000 skedde en viss trädförnygring efter en nyligen upprättad trädvårdsplan. Två ekar i trädkransens norra sträckning samt några enstaka alar invid sjön togs ned och avsågs att ersättas med nyplanterade. Tujahäcken längs ringmuren togs bort i en kortare sektion åt väster. År 2004 anlades en minneslund naturskönt belägen på en udde intill Klockesjön och Mörrumsån vid den nyare delen av kyrkogården. Förslaget ritades av Lennart Midström, Holsbybrunn.

Handkolorerat foto, troligen från 1930-talet, då många grusgravar med häckramar ännu fanns kvar norr om kyrkan. Notera att gravarna hade tagits upp i gräskvarteren. Någon helgjuten gruskyrkogård har därmed aldrig utvecklats i Ramkvilla.

Ramkvilla kyrkogård år 2009. Flygfoto Leif Reimond Gustafsson, JLMs arkiv.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Ramkvilla kyrkogård är vackert belägen vid Klocksjöns norra strand. Efter utvidgningen 1960 är den storskalig och upptar hela området mellan landsvägen i norr och sjön i söder och begränsas åt öster av Mörrumsån. Den har en rektangulär planform med kyrkan centralt placerad, något dragen åt huvudingången i väster. Den äldre norra delen utgör en plan upphöjd platå och omges av stödmurar åt norr, öster och väster. Även om den nyare södra delen består av utfyllnader har här en naturligt sluttande terräng skapats ned mot sjön. Kyrkogården har en öppen karaktär som tillåter rikligt med utblickar i vyn mot sjön. Indelningen i stora rätvinkliga gräskvarter inom den äldre norra delen går tillbaka till 1920-talet. Efter omdaningar av vissa kvarter och en konsekvent igenläggning av grusgravar, under 1900-talets senare hälft, har kyrkogården idag en efterkrigstida karaktär med stora gräskvarter och nord-sydliga gravrader, dessutom med meterhöga rygghäckar i kvarteret söder om kyrkan (kvarter D).

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas i den äldre norra delen av en äldre ringmur av kallmurad natursten, som är fristående i väster men som bildar en stödmur i sträckningarna åt norr och öster. Muren innehåller fältsten av lokalt förekommande granit och lerskiffer. De båda utvidgningarna, dels 1835, dels 1852, kan tydligt avläsas genom synliga skarvar i muren och skiftningar i stenmaterialet.

Grindpartiet som byggts 1863 efter ritning av klockare J Janzon. Smidesgrinarna har tillverkats av en sockensmed vid namn Svahn.

I den norra sträckningen är muren mer vällagd och täckts överst av skifferhällar. I denna sektion står resterna av en äldre milstolpe av trä (fornlämning RAÄ Ramkvilla 45:1). Längs den nyare kyrkogårdsdelen västra sträckning finns en stödmur av murad slät sprängsten. Hägnad saknas mot sjön med hänsyn till siktlinjerna och den i sydost belägna minneslunden. Längsmed stranden löper istället ett promenadstråk.

Ingångar

Kyrkogårdens huvudingång ligger mittför kyrkans vapenhusentré i väster. Grinden har en påkostad utformning med breda kolonnformade och vitputsade grindstolpar på åttkantiga baser och kopparklädda, korsprydda krön. Själva smidesgrindarna har sirlig smidesdekor som formar inskriptionen "RAMQVILLA 1863". Mellan stolparna och muren sitter liknande sidostaket i smide. Vid sidan av ingången står en fattigböss och även upplagsstenar till en bänk där menigheten i äldre tid samlades inför gudstjänst. Mot vägen i norr finns en yngre enkelgrind, som även denna är av smide mellan stolpar av maskinhuggen granit. I den östra mursträckningen finns en ingång med trappa utan grind.

Vegetation

Kyrkogården har en vegetation som varierar i ålder och karaktär. Av den trädkrans som planterades 1882 kvarstår endast tre lönnar längs den östra kyrkogårdsmuren. Trädkransens norra och västra sträckningar består av ek planterad på 1970-talet. På kyrkoplanen framför ingången i väster står en äldre ek och en bok. Mot ån i öster och längs sjökanten i söder växer självsådda träd, däribland al, alm och björk. Den stora mängden träd i omgivningen bidrar till en lummig och parkliknande karaktär. Kyrkogården inhägnas även av en tuktad häck av tuja, planterad på ringmurens krön. I början av 1900-talet fanns även kanthäckar runt gravkvarteren.

På kyrkogården domineras intrycket av två jättealmar, planterade på Vult von Steijerns familjegrav öster om koret på 1870-talet. Till den sentida vegetationen hör de höga rygghäckarna av måbär i kvarter D och ett antal prydnadsbuskar i anslutning till bårhuset. Därutöver saknas planteringar på kyrkogården. Minneslunden som är placerad på en udde vid åns utlopp i Klocksjön omgärdas av en måbärshäck och har ett större bestånd av naturliga alar.

Gångsystem

Gångsystemet på den äldre kyrkogården dateras tillbaka till 1920-talet och är, med undantag av delarna i anslutning till utvidgningen i söder, oförändrat. Detta system av grusgångar är kvartersindelade och består även av en kransgång utmed kyrkogårdsmuren samt en ringgång runt kyrkan. Framför kyrkans huvudentré har gången belagts med sentida sjöstensplattor.

Framför huvudingången står fattigbössan i ek från 1779. Bössan är hårt renoverad och har få originaldelar kvar.

Mot landsvägen i norr består trädkransen av yngre ekar. Stödmuren är här vällagd och innehåller större skifferhällar.

På den östra delen av kyrkogården finns en rad träd från 1870- och 80-talen som bidrar till en ålderdomlig karaktär.

Uppsamlingsplats för gravvårdar tagna ur bruk utanför östra kyrkogårdsmuren.

Bårhuset från 1961 ligger delvis nedgrävt i marken i nära anslutning till västra ingången. Vid dess sida finns några figurklippta prydnadsbuskar.

Gravvårdstyper

På den äldre delen av kyrkogården finns i kvarter A och D nästan uteslutande efterkrigstida gravvårdstyper med låga och breda former i avskalad modernistisk utformning. Kyrkogårdens äldsta gravvårdar återfinns i kvarteret öster om kyrkan, ett par monumentalt utformade tidigare grusgravar över personer av adlig börd. Dessa är från 1858 respektive 1877 och utgör båda tidiga exempel på industriellt framställda stenvårdar nyklassicism. Ytterligare ett exempel från det sena 1800-talet återfinns på uppsamlingsplatsen för vårdar tagna ur bruk öster om kyrkogården. Denna utgör en maskinhuggen vård från 1870 i grå granit krönt med marmorkors. Endast en äldre handhuggen skiffervård finns bevarad och denna står uppställd vid kyrkans södra entré. Från 1900-talets tre första decennier finns familjegravvårdar i svart polerad granit representerade i ett stort antal i kvarter B och med enstaka exempel i kvarter A och D. Även 1920- och 30-talens gravvårdar i lägre bredare former och med klassiserande eller funktionalistiska drag återfinns representerade i de båda kvarteren norr om kyrkan. De mest påkostade och högresta exemplaren av det tidiga 1900-talets gravvårdstyper återfinns i kvarteret öster om kyrkan, här både med klassiserande och naturstensinspirerad formgivning.

Byggnader

Bårhus på kyrkogårdens västra del uppfördes 1961 efter förslag av byggnadsingenjör Lennart Ahlberg, Växjö. Byggnaden ligger ingrävd i marken, i suterräng och har ingången utanför muren i väster. Utformningen är modernistisk med vita slammade tegelfasader. Det branta sadeltaket är täckt med koppar, liksom porten.

Kvarter A

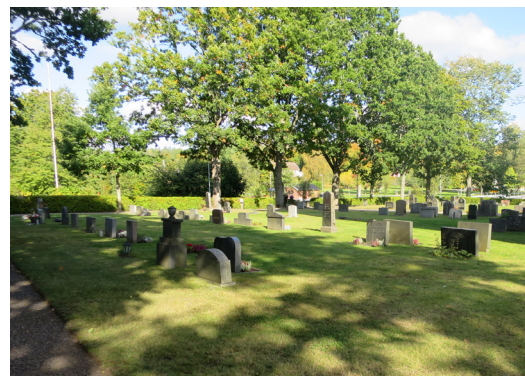
Allmän karaktär

Området norr om kyrkan tillkom efter utvidgningen 1852 och delades i två kvarter, med omgivande gångar, någon gång under 1920-tal. Kvarter A ligger åt nordväst och har idag en efterkrigstida karaktär med dubbla nord-sydliga gravrader i sammanhängande gräsmatta. Tyngdpunkten på gravar från perioden 1930–1960 tyder på att en omläggning av kvarteret skett samtidigt med kvartersindelningen. Initialt var kvarteren kantade av häckar, vilka tagits bort i senare tid. Fram tills nyligen fanns även meterhöga rygghäckar av måbär, vilka bör ha planterats på 1950-talet. Kvarteret var initialt avsatt för familjegravar och i början av 1900-talet fanns här ett fåtal spridda grusgravar.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna bidrar till ett homogent intryck och består nästan uteslutande av mellan- och efterkrigstidens låga breda gravvårdstyper. Nya bestämmelser om maximalhöjd vid tiden beredde vägen för dessa. Gravarna hade initialt stenramar och grusbäddar, vilka nu med ett undantag konsekvent har slopats. Här förekommer vårdar med drag av klassicism och tidig funktionalism i ljusgrå granit liksom en stor mängd rektangulära modernistiska vårdar i svart granit. En sektion med breda gavelvårdar i likartade former finns i den andra raden från väster, vilka antyder att vårdar beställts från kataloger som kyrkogårdsförvaltningen tillhandahållit. En vård i 20-talsklassicism utmärker sig med en påkostad och ovanlig form med urna på altare (RAMA-0225). Bland de fåtal familjegravvårdar från 1900-talets första decennium återfinns två ganska obetydliga obeliskformade vårdar i svart polerad granit och en i wienerjugend. Ett fåtal titlar förekommer, bland dessa handlanden, sjömaskinist och kyrkovärd.

Kvarter A utgör en god representant för efterkrigstidens kyrkogårdsideal med likartade vårdar i öppna fält med gräsmatta. De likartade låga gravvårdarna från mellan- och efterkrigstiden ger ett homogent intryck.

Enstaka uppresta eller påkostade vårdar från tiden före omläggningen i slutet av 1920-talet utmärker sig och skänker en historisk dimension.

Minnesvården över änkan Lisa Svensson är rest av hennes son 1921 och har en särpräglad utformning i 1920-talsklassicism.

Sektion med likartade efterkrigstida gavelvårdar i nordvästra delen av kvarter A.

Kulturbistorisk bedömning och karaktär

Det kulturhistoriska värdet är främst kopplat till den övergripande efterkrigstida strukturen med ett relativt enhetligt gravvårdsbestånd av låga modernistiska gravvårdstyper från perioden 1930–1960. Efter att gravramar tagits bort och bäddar lagts igen har familjegravarna numera ett något stympat uttryck. Folkhemstidens gravvårdstyper är fortfarande väl representerade på landets kyrkogårdar och är därmed av lägre intresse. De få kvarvarande gravvårdarna från tidigt 1900-tal bryter av med en mer högre form och ger en historisk dimension till kvarteret. Dessa är därav av vikt att bevara på ursprunglig plats. Minnesvården över änkan Lisa Svensson håller en hög konstnärlig kvalitet och är även intressant med sin referens till amerikaemigrationen. Därutöver finns några enstaka gravvårdar av personhistoriskt värde.

Kvarter B har bibehållit karaktären av allmänt gravkvarter från mellankrigstiden.

Kvarter B

Allmän karaktär

Kvarter B nordost om kyrkan har en relativt väl bevarad karaktär av allmänt gravkvarter från mellankrigstiden. Kvarteret verkar ha anlagts, i likhet med kvarter A, någon gång i början av 1920-talet. Det avsattes då för allmänna linjegravar men med tillåtelse för familjegravar. De mer framträdande lägena utmed huvudgångarna avsattes för köpegravar som uppläts för evinnerlig tid. Flygfotot från 1936 visar att större delen av kvarteret då tagits i anspråk med tätt placerade allmänna gravar. Dessa var samtliga försedda med mindre grusbädd och gravkulle prydd med vintergrön klätterväxt. Köpegravarna utmed gångarna hade istället grusbäddar med häckramar. Efter att samtliga grusbäddar och gravramar rationaliserats bort består kvarteret av en sammanhängande gräsyta. Vårdarna är konsekvent vända åt söder och står i enkla gravrader, där de i den norra hälften följer ringmurens något vinklade sträckning medan de i den södra hälften ligger parallellt med mittgången. Beståndet

av gravvårdar från tiden 1924–1936 är relativt intakt även om det gallrats ur och i enstaka fall ersatts med vårdar från senare delen av 1900-talet.

Gravvårdstyper

Till skillnad ifrån ett renodlat allmänna linjekvarter, där vårdarna oftast var småskaliga utgör gravvårdarna här enklare varianter av det tidiga 1900-talets familjegravvårdar. Merparten är av svart polerad granit i historiserande stil. I den norra hälften finns ett stort antal vårdar bevarade från 1920-talet som är ovanligt likartade vilket kan tyda på att de beställts från samma tillverkare utifrån kataloger som kyrkogårdsförvaltningen tillhandahållit. Här återfinns gravar över samhällets lägre mellanskikt, från mindre jordbruk, något som återspeglas i uppgifter om hemvisten och titlar såsom målarmästare och hemmansägare. På två gravvårdar finns referenser till frikyrkorörelsen (RAMB 0065-66, RAMB 0094-95).

I kvarterets östra del strax intill kyrkans sakristia finns en grupp köpegravar med en påkostad utformning. Bland dessa återfinns folkskolläraren och kantorn J A Wivholms familjegrav från 1923, med en högrest vård i historiserande stil och ett storskaligt modernistiskt granitkors från 1944 över släktingen Nelly Hedberg (RAMB 0189-191). Grusgraven över nämndemannen J A Andersson är typisk för 1930-talets grusgravar (RAMB 0166-167) och har bevarad stenram. Bland köpegravarna återfinns utöver vad som redan nämnts titeln hemmansägare.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är något förändrat i och med att grusbäddar lagts igen och att vissa gravvårdar gallrats ur. Trots detta kvarstår en övergripande karaktär med det stora antalet bevarade gravvårdar från tidsperioden 1924–1938, vilka med sin likartade utformning bidrar till ett homogent intryck. Kvarteret skiljer sig från ett gängse allmänna linjekvarter genom de något mer påkostade vårdtyperna. Den typiska strukturen med allmänna gravar upptagna i kronologisk ordning i de centrala delarna och med köpegravar ut mot gångarna går alltjämt att urskilja. I kvarterets norra hälft finns en samlad grupp som har en karaktärsskapande betydelse och därav bör bevaras på plats. Närmast kyrkans sakristia finns en mindre grupp med mer påkostade köpegravar vilka är av betydelse för upplevelsen i denna del av kyrkogården och det närliggande högreståndskvarteret, kvarter C, öster om kyrkan.

Graven över kantorn och folkskolläraren J A Wivholm har personhistoriska värden och vårdarna utgör ett gott exempel på 1910- och 20-talets gravvårdskonst. Den sammanhållna graven över J A Andersson är väl bevarad men skulle utseendemässigt vinna på om grusbädden återställdes. De båda gravvårdarna med referenser till frikyrkorörelsen speglar dess betydelse i bygden.

En av de likartade typiska familjegravvårdarna i kvarter B. Graven över hemmansägare Melker Johansson har plantering med murgröna vilket minner om det äldre skicket med gröna gravkullar.

Gruppen med påkostade köpegravar i anslutning till sakristian är viktiga för karaktären i anslutning till kvarter öster om kyrkan. Bland dessa återfinns kantorn och folkskolläraren J A Wivholms grav.

Kvarteret öster om kyrkan är ett utpräglat högreståndskvarter. Graven över godsägarna J P Johansson och Joel Hallert har en påkostad gestaltning i wienerjugend.

Kvarter C

Allmän karaktär

Kvarter C beläget öster om kyrkan har allt sedan 1780-talet, då begravningar invändigt i kyrkan upphörde utgjort kyrkogårdens högreståndskvarter. Kvarterets del öster om kyrkan har fortfarande en tydlig karaktär av finkvarter med ett flertal monumentalgravar. Karaktären påverkas dock av att de storslagna grusgravarnas häckramar och grusbäddar konsekvent tagits bort. Graven över ägaren till godset Hallsnäs Julius Fredric Vult von Steijern och hans familj dominerar intrycket med storskalig obelisk i ljus granit från 1877 omgiven av två samtida jättealmar. I denna del återfinns många av lokalsamhällets övre skikt och personer med framstående positioner. Kvarteret sträcker sig åt sydost men denna del har främst en efterkrigstida karaktär med låga uniforma vårdar i enkla gravrader i en sammanhängande gräsmatta.

Gravvårdstyper

I kvarterets norra hälft, direkt öster om kyrkan, återfinns ett flertal högreståndsgrovar med påkostade och i många fall monumental utformning. Närmast koret ligger tre karaktärskapande grovar över olika ägare till godsen Hallsnäs och Ramkvilla. Förutom den omnämnda storslagna Vult von Steijernska groven (RAMC-0148-0160) står här den något oansenligare våden över överstelöjtnant Fredric Anders Reuterswärd (1780-1858) till Ramkvilla gård (RAMC-0144) från 1858 som utgör kyrkogårdens äldsta bevarade gravvård. Groven över ägarna till Hallsnäs gods Johannes Petter Johansson och sonen Joel Hallert, från 1911 (RAMC-0185-186) utgör ett framstående exempel på tidens ståndsmässiga gravkonst i wienerjugend, en högrest vård krönt med urna och hägnad med kätting mellan stenpollare. I denna del återfinns även en rad andra

Den Vult von Seijernska graven öster om kyrkans kor har en obelisk av monumental kvalitet omgiven av sorgeträd. Graven är från 1808 då Julius Fredric Vult von Stejern gravsattes medan vården och träden tillkom 1877 då hans dotter Maria gick ur tiden.

ståndsmässiga vårdar vilka bidrar till karaktären. Bland dessa kan obeliken över grundaren till missionsföreningens ungdomssektion Oskar Svensson från 1914 (RAMC-0117), vården över virkeshandlaren Frans Nyström från 1913 (RAMC 0165–167) liksom bauta-stenen i svart polerad granit över Ramkvillas förste folkskollärare Håkan Håkansson (RAMC-0006) nämnas. Samtliga grusgravar har förlorat sina häckramar och grusbäddar, vilket ger dem ett något stympat intryck. Inom den norra delen av kvarteret återfinns många gravvårdar med titlar, bland annat godsägare, doktor, överstelöjtnant, komminister, fanjunkare och lantbrukare.

Den södra hälften av kvarteret upptas nästan uteslutande av familjegravar från perioden 1950–1970-talen med inslag av mellankrigstida gravvårdar i de östligaste raderna. Beståndet av efterkrigstida gravvårdar är relativt enhetligt utformade, låga och breda former i svart eller röd granit samt i stram modernism. Något

Gravvården över Fredric Anders Reuterswärd och hans maka från 1858, utgör ett ovanligt tidigt exemplar på industriellt framställd gravsten i svart granit. De tidigaste vårdarna i nyklassicism av hårda bergarter är annars från omkring 1860.

Vården över folkskolläraren Håkan Håkansson är en bauta-sten från 1891.

enstaka exemplar i vit marmor förekommer, typiskt för efterkrigstiden. Bland dessa vårdar återfinns några med titlar som återspeglar vanliga yrken i bygden, såsom smedmästare och handlande.

Kulturbistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har i sin norra hälft en tydlig högreståndskaraktär, där närheten till kyrkans kor varit avgörande vid valet av gravplats. I synnerhet den Vult von Steijrenska graven och graven över J P Johansson/Joel Hallert bidrar till den monumentala karaktären. De båda ålderdomliga almarna är med sin höga ålder (1877) ytterst värdefulla och utgör även ett inslag av upplevelsemässig betydelse i denna del av kyrkogården. Den sistnämnda graven har en sammanhållen gestaltning och skulle vinna på att grusbädden återställdes. Trots att högreståndsgravarna har förlorat sina typiska häckramar och grusbäddar finns alltså karaktären kvar i de storskaliga och påkostade äldre gravvårdarna. Den ålderdomliga och storslagna karaktären i denna del är känslig för tillskott av nyare gravar. Gravvården över överstelöjtnanten Fredric Anders Reuterswärd från 1858 utgör ett sällsynt exempel på tidigt industriellt framställt stenvärd. I den södra hälften av kvarteret ligger värdet främst i den övergripande karaktären av efterkrigstida gravkvarter. Typen av gravvårdar är fortfarande väl representerad bland länets kyrkogårdar varpå de är av lägre intresse.

Inom kvarter C finns ett stort antal gravar över personer som varit välkända under sin samtid eller gjort gärningar av betydelse för lokalsamhället. Dessa gravvårdar har därmed höga personhistoriska värden. Bland dessa kan särskilt bautastenen över Ramkvillas förste folkskollärare Håkan Håkansson nämnas. Ovanligt många gravar med titel förekommer vilka återspeglar lokalsamhället i tidig industriell tid.

Kvarter D

Allmän karaktär

Kvarteret ligger inom den äldsta medeltida delen av kyrkogården. Det har en enhetlig utformning som det erhöi vid en omläggning i början av 1950-talet med dubbla gravrader och höga rygghäckar av måbär. Det avsattes då för allmänna linjegravar och upptas därför av småskaliga vårdar av efterkrigstida typer. Den homogena karaktären av efterkrigstida allmänna linjekvarter bryts enbart av ett fåtal äldre gravvårdar från 1910-talet.

Gravvårdstyper

Kvarteret upptas nästan uteslutande av allmänna linjegravar från perioden 1956–1990, med typiska småskaliga och enkelt utformade vårdar, över enskilt gravsatta i kronologisk ordning. Efterkrigstidens vårdtyper i liggande rektangulära former av ljusröd eller grå granit dominerar. Ett ovanligt inslag är att gravskicket med allmän

gravsättning här fortsatt in på 1980-talet trots att det rent formellt upphört 1965. I den västra delen förekommer mer ordinära familjegravvårdar från 1990-talet.

Ett fåtal äldre gravvårdar förekommer, samtliga från 1910-talet och både över enskilda och familjer. Vårdarna är samtliga relativt enkla varianter av det tidiga 1900-talets vårdar i svart polerad granit. Dessa indikerar att kvarteret i likhet med kvarter B avsatts för allmänna gravar men med upplåtelse även för familjegravar. Många av dessa äldre vårdar har sekundärt flyttats i samband med omläggningen av kvarteret på 1950-talet. Bland de äldre vårdarna finns några med titlar såsom skomakarekmästare och kyrkovärd.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har sannolikt utgjort ett allmänt gravkvarter alltsedan 1870-talet. Dagens utformning erhöll det först i början av 1950-talet. Det kulturhistoriska värdet är därmed främst kopplat till den homogena efterkrigstida karaktären med rygghäckar och allmänna linjevårdar från 1950- till 90-talen i gräsmatta. Framför allt i den östra delen finns ett sammanhängande område med allmänna linjevårdar som bidrar till karaktären. I övriga delar bedöms gravvårdarna vara av lägre intresse eftersom dessa fortfarande är väl representerades bland landets kyrkogårdar. De tiotal äldre gravvårdarna från 1910-talet bedöms ha ett lägre värde eftersom de sekundärt vänts vid omläggningen. Några enstaka av dessa vårdar bedöms vara värdefulla eftersom de står kvar på ursprunglig plast och har titlar som är av samhällshistorisk betydelse.

Kvarter D upptas av allmänna linjegravar från 1956–1990 och har dubbla gravrader med höga rygghäckar av måbär.

Ett tiotal äldre gravar kvarstår, samtliga familjgravvårdar från 1910-talet, enkla varianter av tidens historiserande typer i polerad svart granit.

I östra delen av kvarter D finns relativt intakta rader med allmänna linjegravar från 1950-talet, med typiska småskaliga vårdar.

Utvidgningen på sluttningen mot sjön är typisk för efterkrigstidens kyrkogårdsideal med öppna fält av likformiga gravvårdar.

Kvarter E-G

Allmän karaktär

Området innefattar den södra delen av kyrkogården som till större delen tillkom genom utvidgningen 1960. Kvarteren har en efterkrigstida karaktär med öppna gräsfält som sluttar svagt mot sjön i söder och med likartade gravvårdar i nord-sydliga rader.

Gravvårdstyper

Samtliga gravvårdar är av den moderna typ med låga och breda proportioner som varit så gott som allena rådande på landets kyrkogårdar under andra hälften av 1900-talet. Utformningen på dem skiftar beroende på tillkomsttid, de äldre är enklare och stramare medan yngre vårdar präglas av en större individualism. Titlar förekommer sparsamt, lantbrevbärare, kantor och folkskollärare, glasblåsare och nämndeman.

Kultuhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en enhetlighet som är typisk för denna tid, med regelbundet placerade gravvårdar av liknande utseende i upprepade rader. Det kultuhistoriska värdet är främst kopplat till denna tidstypiska utformning och homogena regelbundenhet, karaktären är dock inte unik utan snarare mer typisk och är väl företrädd på de flesta kyrkogårdar i landet. Enstaka vårdar över personer som haft förtroendeuppdrag i lokalsamhället förekommer och dessa har ett personhistoriskt värde.

Minneslunden är naturskönt belägen på udden vid Mörrumsåns utlopp i Klocksjön. Lunden har höga upplevelsemässiga kvaliteter.

Minneslund

Minneslunden som anlades 2004 har ett naturskönt läge på en udde i sydöst. Den har en gestaltning som ansluter till platsens natur med en rundad avskärmande måbärshäck och ett naturligt bestånd av klubbalar som sparats. Centralt finns ett naturstensblock.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Ramkvilla kyrkogård har medeltida ursprung men har efter utvidgningar på 1800- och 1900-talen en storskalig utbredning. Den äldre delen omkring kyrkan har kvar drag av den nyklassicistiska kyrkogård som anlades decennierna omkring 1850. Till dessa hör ringmuren i natursten, trädkransen och grinden vid huvudingången i väster. Även kyrkoplanen framför huvudingången med sockenstugan hör till detta skede och är typiska inslag i kyrkoanläggningar från Karl-Johantiden. Av den äldsta trädkransen, som planterades 1882, kvarstår enbart tre lönnar i den östra stäckningen. Tillsammans med de båda jättealmarna vid den Vult von Steijernska graven och de båda äldre träden på kyrkoplanen i väster bidrar dessa till den lummiga och ålderdomliga karaktären på kyrkogården. Trädkransen har efter trädfällningar på 2000-talet några luckor som skulle behöva återplanteras. Grundplanen med grusgångar som indelar en rad större kvarter går tillbaka till 1920-talet och är intakt.

Kyrkogården har genomgått en rad moderniserande förändringar under 1900-talets senare hälft och har därmed numera en övergripande efterkrigstida karaktär. Därmed är flertalet av gravkvarteren öppna gräsfält med nord-sydliga rader av låga modernistiska gravvårdar. De utvidgade delarna på sluttningarna ned mot sjön utgör en god representant för folkhemstidens kyrkogårdar och har estetiska kvaliteter. I den äldre delen har framför allt de båda västra kvarteren, A och D, en efterkrigstida gestaltning med dubbla gravrader och rygghäckar av måbär, där de i kvarter A nyligen tagits bort. Beståndet av gravvårdar är i dessa båda kvarter nästan uteslutande från 1940- till 1980-talen, men där kvarter A urskiljer sig som allmänna linjekvarter med småskaliga vårdar med mer anspråkslös utformning. Efterkrigstidens kyrkogårdar är fortfarande relativt väl representerade i landet och är därmed av lägre intresse. Vid tillskott av nya gravar i kvarter A och D bör man dock beakta det homogena uttrycket som de likvärdiga gravvårdarna skapar.

I den äldre delen av kyrkogården kvarstår ett flertal äldre gravvårdar. I synnerhet i kvarter C direkt öster om kyrkans kor finns ett flertal monumentalgravar som bidrar till karaktären av finkvarter enligt 1800-talets kyrkogårdsideal. Här återfinns kyrkogårdens äldsta gravvårdar, nämligen den över överstelöjtnanten Fredric Anders Reuterswärd från 1858 och den storslagna obeliskens vid Vult von Steijerns grav från 1877. Tillsammans med vården över lantmannen Nels Danielsson från 1870, som tagits ur bruk, utgör dessa påkostade exempel på 1800-talets industriellt framställda gravvårdskonst. Även i kvarter B kvarstår en mängd gravvårdar från det tidiga 1900-talet som bidrar till en bibehållen karaktär av allmänna linjekvarter med köpegravar placerade mot huvudgångarna. De äldre gravvårdarna i kvarter C och B är pedagogiskt viktiga för förståelsen av den sociala skiktning som förkom i äldre

tid. De äldre vårdarna bidrar även till en historisk dimension i upplevelsen av kyrkogården.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården

- Ringmuren, smidesgrindarna och de äldre träden som tillhör 1800-talets kyrkogård är väsentliga delar av utformningen och bör bevaras.
- Trädkransens östra sträckning, jättealmarna vid Vult von Steijerns grav och de båda träden på planen i väster är synnerligen värdefulla.
- Kvartersindelning och grusgångar på den äldre kyrkogården bör bibehållas oförändrad.
- Kvarter B och C (norra delen) är känsliga för nya tillskott och här bör nya gravar anpassas till karaktären. Även i kvarter A och D finns en övergripande karaktär att ta hänsyn till vid ny gravsättning.
- Vårdar av hög ålder, med titlar eller med referenser till frikyrkorörelsen eller över historiskt betydelsefulla personer bör bevaras på ursprunglig plats enligt urvalet inventeringen.
- De båda äldre vårdarna av högt kulturhistoriskt värde som tagits ur bruk bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning (se tabell).

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 2020-036
Beställare: Vetlanda pastorat
Inventering och rapportansvarig: Margareta Olsson
Rapportgranskning: Anders Franzén
Län: Jönköpings län
Kommun: Vetlanda kommun
Socken: Ramkvilla socken
Fastighetsbeteckning: Ramkvilla 3:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm (ATA)

Handlingar rörande Ramkvilla kyrkogård

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Ramkvilla kyrkogård

Landsarkivet i Vadstena (VLA)

Ramkvilla kyrkoarkiv

Kartmaterial

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Ramkvilla socken, Ramkvilla. Akt 06-RAM-03. Storsifte 1778. Ramkvilla socken, Ramkvilla. Akt 06-RAM-21. Laga skifte 1838.

Referenser på webben

Kulturmiljö bild

Ramkvilla kyrka (http://kmb.raa.se/cocoon/bild/public_search.html).

Digitalt museum

Ramkvilla kyrka (<https://digitaltmuseum.se/>).

Tryckta källor och litteratur

100 bilder berättar från fyra socknar, Bäckaby-Fröderyd-Lannaskede-Ramkvilla. Bäckaby, Ramkvilla och Fröderyds hembygdsföreningar. 2010.

Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (red.). 1992. *Kyrkogårdens gröna kulturarv.* Alnarp.

Ek, Gustaf. 1951. *Ramkvilla sockens historia.* Växjö.

Hansson, Hans-Erik, Bielawski, Jarema & Jönsson, Karna. 2002. *Vård av gravstenar.* Stockholm.

Jonsson, Magdalena (red.). 2009. *Ett levande kulturarv: kyrkogårdar i Växjö stift.* Växjö.

Manbo, Ia. 2006. *Ramkvilla kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Ramkvilla socken i Vetlanda kommun. Jönköpings län, Växjö stift.* Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2006:12.

Schönbäck, Hedvig. 2008. *De svenska städernas begravningsplatser 1770–1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet.* Diss. Uppsala.

Svala, Catharina. 2010. *Kyrkogårdsmuren: kultur och konstruktion.* Alnarp.

Theorell, Anita, Wästberg, Per & Hammarskiöld, Hans. 2001. *Minnets stigar: en resa bland svenska kyrkogårdar.* Stockholm.

Westerdahl, Maria. 1996. *Den svenska skogskyrkogården: en bild från norr till söder.* Alnarp.

Gravkarta urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

Kriterier vid kulturhistorisk bedömning

Vid den kulturhistoriska bedömningen av gravanläggningarna på en begravningsplats utgår man från ett antal kriterier. Målet är att urvalet av de utvärderade gravarna skall spegla gravkulturen i vid bemärkelsen inom en begravningsplats, men i förlängningen också inom ett vidare område.

Utformningen av en gravanläggning har stor betydelse vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Vårdar som är påkostade, hantverksmässigt utförda, estetiskt framstående, särskilt anspråkslösa eller anknyter till en lokal tradition är ofta särskilt intressanta. Gjutna gravkors i bruksbygder är exempel på en sådan lokal tradition. Man bör också spegla småfolkets gravskick och att bevara ett sammanhållet område med gravar som ingår i allmänna linjen kan vara viktigt.

Gravanläggningar som har inskrifter som anger titel och hemvist på den begrävda berättar mer om gravplatsen än om dessa uppgifter saknas. Ibland finns också citat från Bibeln eller psalmboken eller bara en referens till ett citat. Ju fler uppgifter som står angivna desto större samhällsvärde har gravvården.

Ibland är gravvårdar resta över betydelsefulla personer eller personer som haft en tydlig anknytning till församlingsarbetet, exempelvis präster, klockare, kyrkvårdar och skollärare. Detta kan förstärka det kulturhistoriska värdet på en gravvård.

Industriellt framställda gravstenar bär ibland någon form av märkning från tillverkaren. Att veta varifrån stenen kommer och vem som tillverkade den höjer gärna det kulturhistoriska värdet.

Efterkrigstidens gravskick kan upplevas enahanda och likformigt. Det finns dessutom en väldigt stor mängd gravvårdar av likande typer på länets kyrkogårdar. Det är inte rimligt att bevara dessa i lika hög grad som äldre gravvårdar, men det är ändå angeläget att ett urval av dessa bevaras som exempel från detta skede.

Förutom själva gravstenen så består många gravplatser av även gravramar, häckar, växtlighet osv. Dessa tillhör har ofta tagits bort, men när de är bevarade finns det särskild anledning att dessa tas med i urvalet.

Klass 1

Avser gravplatser med mycket högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändringar. Däremot kan de gärna kompletteras med nya namn, som bör ha samma typsnitt.

Klass 2

Avser gravplatser med högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändring, men det kan vara möjligt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller att i undantagsfall flytta vården om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Urval Kulturhistoriskt värdefulla gravar

Kvarter A

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
RAMA-0008	Mindre håll i polerad röd granit med motiv av kors. Funktionalistisk stil. 1936.	SJÖMASKINIST ERIK JOHANSSON RAMKVILLA GÖTEBORG	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
RAMA-0012-13	Sentida vård i grå granit med symmetrisk dekor	WIKTORIN GUSTAV 1896 – 1988 ELNA M. 1897 – 1972	Klass 2. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Gustav W Wiktorin var kyrkovård och vice ordf i kommunfullmäktige.	
RAMA-0014-15	Vård med volutformat krön i grov- och finhuggen grå granit. Hjul Kors och stjärnor i relief. 1930.	Sofia Och R. Lundgrens Gravplats PS. 593	Klass 1. Tidstypisk vård med framträdande placering. Robert Lundgren var arrendator på Ramkvilla gård	
RAMA-0016-17	Funktionalistisk vård i finhuggen grå granit med kors och planblad. Kolonnliknande sidostenar. 1934.	VILORUM FÖR ALFRED SVENSSON OCH HANS MAKAS AUGUSTA SVENSSON KYRKOTORP Sv. Ps. 488	Klass 2. Tidstypisk vård med påkostad utformning och framträdande placering.	
RAMA-0024-25	Enkel ramgrav i grå granit, igen sådd med gräs. Vård integrerad i stenram. Rabatt med funkia. 1942.	EMIL JONSSONs FAMILJEGRÄV	Klass 2. Tidstypisk f d grusgrav med framträdande placering.	

RAMA-0031-32	Storskalig funktionalistisk vård i rödgrå granit med asymmetrisk dekor av strålande kors samt oljelampa.	Kyrkovärden Anders Johnsson Lövås *1881 +1940 Och hans maka Hilda Johnsson *1882 +1942	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
RAMA-0069	Sentida vård i grå granit.	KÅRE JOHANSSON *30.7.1937 +25.4.2000	Klass 2. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Kåre Johansson var författare till hembygdsboken "Ramkvilla i våra hjärtan".	
RAMA-0070	Segmentbågig vård i wienerjugend, av röd granit med polerad framsida. Råhuggen sockel.	KARL SVENSSON HÖRJESÅS 1847 – 1901	Klass 1. Tidstypisk vård, bland de äldsta i kvarteret, över person med koppling till frikyrkorörelsen i bygden. Karl Svensson var föreståndare för Karsabo missionsförening.	
RAMA-0114	Obelisklik vård med pyramidtopp i svart polerad granit med motiv av kors.	MINNE AV GUSTAF NORDKVIST LÖVÅS *18 23/8 64 +19 13/12 02 DJUPT SÖRJD AV FÖRÄLDRAR OCH SYSKON SV. PS. 487.6	Klass 1. Tidstypisk vård, bland de äldsta i kvarteret.	
RAMA-0117	Låg rundbågig vård i svart granit med sidostenar. Polerat motiv med kors och morgonstjärna, eldfat på sidostenarna.	UNO JOHANSSON HERRELIDA *1919 +1948 KARL JOHAN JOHANSSON *1917 +1997 OSBY	Klass 2. Tidstypisk vård med kvalitet i utformningen.	
RAMA-0146-47	Enkel låg vård i svart granit med rundbågig inskriptionstavla. Del av stenram. Gravsatt 1903. Vård från 1940-talet?	Vilorum för Samuel och Sofia Holmberg Rulla	Klass 2. Tidstypisk vård.	

RAMA-0160-161	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Motiv av kors. Vården stod initialt mitt i en grusgrav med smidesstaket. Inskription på båda sidorna.	KATARINA SÖDERSTRAND f. HÅKANSSON *1804 +1869 Dottern ANNA M. SÖDERSTRAND *18 13/10 39 +19 11/6 07 LISA STINA SÖDERSTRAND *18 19/1 33 +19 31/3 15 JOHANNA KATARINA SÖDERSTRAND *18 10/1 36 +19 ½ 25	Klass 1. Tidstypisk vård, bland de äldsta i kvarteret.	
RAMA-0173-174	Låg krigstida gavelvård i svart polerad granit med tempelgavelmotiv och festonger och kors på sidostenarna. 1945.	HANDLANDEN E. A. PETERSSONS FAMILJEGRÄV SKÄRBÄCK	Klass 1. Tidstypisk vård inom område med likartade vårdar. Titel.	
RAMA-0187-188	Vård med volutformat krön i grov- och finhuggen grå granit. Hjulskors och stjärnor i relief. 1920.	Vilorum för Johan F. Nordkvist och hans maka Ulla	Klass 2. Tidstypisk vård.	
RAMA-0225	Vård i 1920-talsklassicism i formen av gravurna på altare av svart polerad granit.	Änkan LISA SVENSSON Höreda *20/9 1821 +1/5 1908 Ps. 477. Sonen J. P. SVENSSON fr. U.S.A Reste vården 1921	Klass 1. Vård med ovanlig och påkostad utformning, typisk på 1920-talets gravvårdskonst. Referens till Amerikaemigrationen.	
RAMA-0226-27	Låg segmentbågig vård i ljus grå lo-gerhuggen granit. Gryningsmotiv. Vården har initialt haft stenram och grusbädd. 1921	Isak Svenssons Familjegrav Höreda	Klass 2. Tidstypisk vård till tidigare grusgrav.	

Kvarter B

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
RAMB-0004-05	Rundbågig vård i svart polerad granit med klas-siserande mönster. 1924.	O. A. BLOMKVIST FAMILJEGRÄV RULLA	Klass 1. Tidstypisk karak-tärsskapande vård	
RAMB-0007	Småskalig vink-lebruten vård i rödgrå granit med polerad framsida. Motiv av oljelampa. Sekundärt nedvält.	hem-äg. P.J. Magnusson Medeltorp *1867 +1924 Vila i frid	Klass 1. Tidstypisk karak-tärsskapande vård.	
RAMB-0011	Vinkelbruten vård i svart delvis polerad granit med motiv av strålände kors samt stilise-rade blad.	Helga Andersson Warhester *1904 +1925	Klass 1. Tidstypisk karak-tärsskapande vård	
RAMB-0020-21	Rundbågig vård i svart polerad granit med motiv av kors samt lager-krans med texten "VILA I FRID".	Här vilar J.P. Johansson Herrelida *1851 +1925 Hans maka Lisa *1856 +1942	Klass 1. Tidstypisk karak-tärsskapande vård	

RAMB-0022-23	Vård i svart granit med motiv av kors och oljelampa. 1931.	hem – äg. C.J. Svensson Lövås Familjegrav	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	
RAMB-0041-42	Rundbågig vård i polerad svart granit med strålande stjärna. 1927.	J.P. Svensson Skärbäck Familjegrav	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	
RAMB-0045-46	Småskalig grovhuggen blockformad vård i grå granit. Nationalromantisk stil. 1928.	MÅLAREMÄSTAREN F. CARLSSONS HÖRJESÅS FAMILJEGRÄV	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0055	Vård i svart delvis polerad granit med motiv av kors samt ekblad samt inskriptionsmedalj. 1929.	Oscar Johansson Lövås *1881 +1929	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	

RAMB-0057-58	Nationalroman-tisk vård i grov och finhuggen svart granit med korsformad gravvård och stiliserad växtdekor. 1929.	FRANS ANDERSSON HÖGARÖR FAMILJEGRÄV	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0062	Småskalig liggande vård i gråsvart polerad granit.	Iris Stendahl *11/11 1927 +5/5 1929 Ps. 493	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0065-66	Nationalroman-tisk vård i grov och finhuggen svart granit med korsformad gravvård och stiliserad växtdekor. 1929.	FRANS JOHANNESSENS MÅLEN FAMILJEGRÄV Sv. Mf. 468	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård. Referens till frikyrkorörelsen i bygden.	
RAMB-0069	Småskalig vinkelbruten vård i rödgrå granit. Motiv av oljelampa. Sekundärt nedvält.	Hustrun Anna Magnusson Medeltorp *1865 +1930 Vila i frid	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	

RAMB-0070	Nationalromantisk vård i grovhuggen svart granit med polerat motiv av kors och stiliserad växtdekor. Rabatt med murgröna.	Hem-äg. Melker Johansson Dragsnäs *1876 +1930 Vila i frid	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	
RAMB-0071	Småskalig lig-gande vård i grå polerad granit.	JOHANNA PETTERSSON HULU *1850 +1930	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	
RAMB-0072-73	Storskalig vinkelbruten vård i svart delvis polerad granit på postament. Motiv av kors och stiliserad blomsterornamentik. 1930.	A.J. Johanssons Broddatorp Familjegrav	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	
RAMB-0084	Småskalig rundbågig vård i svart granit med polerad inskriptionstavla. Motiv av kors och ekgrenar	Tage 1926 – 1931	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård.	

RAMB-0094-95	Låg segmentbågig vård i grå granit med försänkt inskriptionstavla. Symmetriskt motiv av palmblad. 1932.	Vilorum för August Johansson och hans maka Maria Johansson Sv. Mfb. 455	Klass 2. Tidstypisk vård.	
RAMB-0096-97	Rundbågig vård i kryssharnad grå granit med motiv av stiliserad blomma. 1932.	VILORUM FÖR AMOS JOHANSSON OCH HANS MAKÅ TRÖSKILATORP SV.PS. 487 V.5	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0122-123	Segmentbågig vård i svart granit med motiv av facklor samt gravvård med kors. 1935.	VILORUM FÖR JOHAN OCH LOVISA BRAV SKÄRBÄCK	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0127-128	Funktionalistisk vård i ljus grå granit med symmetriskt motiv. 1936.	VILORUM FÖR f. KYRKOVÄRDEN FREDRIK SVENSSON OCH HANS HUSTRU JOSEFINA S. SKOG	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
RAMB-0139	Småskalig enklare vård i svart granit.	HILDA JOHANSSON *1909 +1933 ÄLSKAD – SAKNAD	Klass 2. Tidstypisk vård.	

RAMB-0149-150	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Omhuggen och vänd.	JOH. 3:16 JOHAN JOHANNESSON FAMILJEGRÄV BRODDATORP Baksida: SIMON JOHANSSON BRODDATORP *18 1/7 94 +19 17/10 11 DJUPT SÖRJD AV FÖRÄLDRAR OCH SYSKON PS. 492.9	Klass 2. Tidstypisk vård.	
RAMB-0163-164	Småskalig lig-gande vård i svart granit. 1934.	VILORUM FÖR IDA OCH KLAS FLEUR	Klass 1. Tidstypisk karaktärsskapande vård	
RAMB-0166-167	Monumental grusgrav med nedsjunken stenram och bred volutformad gavelvård i ljus grå granit. Igensådd grusbädd.	NÄMNDEMANNEN J.A. ANDERSSON FAMILJEGRÄV FRIDOLF HÖRDING 1886 – 1939 INGEBORG HÖRDING 1887 – 1985	Klass 1. Grusgrav med påkostad utformning över person av lokalhistorisk betydelse. Karaktärsskapande. Titel. Joh A Andersson, Höreda var nämndeman och ledamot i kommunalnämnden i Ramkvilla.	
RAMB-0170	Småskalig vård i finhuggen svart granit. Osymmetrisk dekor av blomma.	Otto Livh *1890 +1974 Edit Livh *1897 +1937 Svanstorp Sv. Ps. 148	Klass 2. Tidstypisk vård.	

RAMB-0186-187	Nationalromantisk vård i svart granit med polerad framsida. Motiv av strålstjärna, kors och inskriptionstavla.	Hem – äg. Oskar Johansson *1884 +1924 Ida Johansson *1890 +1977 Herrelida	Klass 1. Karaktärsskapan- de och tidstypisk vård. Titel.	
RAMB-0189-0191	Monumentalt modernistiskt stenkors i finhuggen grå granit.	NELLY HEDBERG *1869 +1944	Klass 1. Karaktärsska- pande vård med påkostad utform- ning.	
RAMB-0189-091	Högre stil vård i historiserande stil av grå granit med inskription omgi- ven av lagerkrans.	Kantorn och Folkskolläraren J. A. Wivholm *1853 +1923 Upp. 14:13 Hulda Wivholm f. Hedberg *1866 +1943	Klass 1. Karaktärsskapan- de vård med på- kostad utformning över person av lokalhistorisk bety- delse. J A Wikholm var folkskollärare i Ramkvilla 1897– 1918.	
RAMB-0192	Finhuggen vård i grå granit med motiv av kors samt oljelampa.	OTTO GUSTAVSSON VARHESTER *1908 +1938	Klass 2. Tidstypisk vård.	

RAMB-0223-224	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Tidigare grusgrav med häckram. Sekundärt vänd.	PETER HÅKANSSON *1816 +1897 OCH STINA MARIA HÅKANSSON *1838 +1922	Klass 1. Tidstypisk äldre vård med framträdande läge.	
RAMB-0225-226	Segmentbågig vård i rödgrå granit och polerad inskriptionstavla. Motiv av kors.	Axel Johanssons Familjegrav Kyrketorp	Klass 1. Tidstypisk vård med framträdande läge.	
RAMB-0227-228	Segmentbågig vård i rödgrå granit och polerad inskriptionstavla. Motiv av kors.	J.A. PETERSSONS FAMILJEGRAV TORP MATT. 5 K.V. 9	Klass 1. Tidstypisk vård med framträdande läge.	

Kvarter C

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
RAMC-0003-4	Modernistisk vård i grå krysshamrad granit.	FANJUNKARE KNUT SWAHN FAMILJEGRÄV	Klass 1. Tidstypisk vård med titel.	
RAMC-0006	Högrest national-romantisk vård i svart granit med polerad framsida.	R.V.O. Folkskolläraren H. HÅKANSON Nygård *24/12 1814 +18/3 1893 Hustrun KERSTIN Döttrar ELISE, IDA ULLA 1860 – 1933	Klass 1. Karaktärsskapa- pande vård över person av lokalhis- torisk betydelse. Håkan Håkanson var församlingens förste examine- rade folkskollärare, verksam 1845– 1877. Planterade även kyrkogårdens äldsta trädkrans.	
RAMC-0007	Småskalig lig-gande vård i svart granit.	ARVID *+ 1884 ERIK *1881 +1884 HJALMAR * + 1884	Klass 1. Tidig industriell vård över tre barn som dog i spä- d ålder.	
RAMC-0008	Funktionalistisk vård i svart polerad granit.	RVO DOKTOR CLAËS HÅKANSSON NYGÅRD *8/1 1855 +27/7 1924	Klass 1. Tidstypisk vård med påkostad utformning. Titel.	

RAMC-0010-11	Vinkelbruten vård i grå granit med inskriptionstavla.	HÄR VILA KOMMINISTERN OLOF LINDELL *14/4 1850 + 30/6 1931 OCH HANS MAKAS EMMA LINDELL FÖDD CRATZ *23/2 1854 +2/5 1912 MATT: 5,8	Klass 1. Tidstypisk vård vid komministergrav.	
RAMC-0014-15	Två liggande vårdar i svart granit.	FANJUNKAREN ARVID ZAKEUSON SUNDHAGEN FAMILJEGRÄV ANNA-GRETA GREEN f. ZAKEUSON *1917 +1950	Klass 2. Vård med titel.	
RAMC-0055-56	Tidigare grusgrav med stenram, nu igensådd. Vinkelbruten vård i polerad svart granit. Sekundärsten	LANTBRUKAREN J.M. SVENSSON HÖRDA *18 19/8 43 +18 19/4 91 HANS MAKAS LOVISA K. SVENSSON *18 13/11 49 +19 16/2 10 D.P.S. 23 ANSKARIUS MILTON *18 19/7 84 +19 31/1 74 DJUPT SÖRJD AV BARNEN	Klass 1. Karaktärsskapande grusgrav med tidig industriell vård. Titel. Grusbädd bör återställas.	
RAMC-0062	Småskalig vård i svart polerad granit. Motiv av kors.	HÄR VILA JOHAN KARLSSON OCH HANS MAKAS ANNA KARLSSON HALLSNÄS	Klass 2. Tidstypisk vård.	

RAMC-0089	Modernistisk håll i rödgrå granit.	AGNES MILTON *14.8 1904 +28.6 1964	Klass 2. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Agnes Milton var föreståndare för telefonväxeln i samhället.	
RAMC-0098-99	Funktionalistisk vård i svart finhuggen granit. Motiv av likarmat kors.	HANDLANDEN JOSEF A. FRANZÉN HÖRJESÅS FAMILJEGRÄV	Klass 1. Tidstypisk vård över person av lokalhistorisk betydelse. Josef A Franzén var välkänd handlare i Ramkvilla.	
RAMC-0117	Obelisk i svart polerad granit med akroterier på mellansockel.	OSKAR SVENSSON Ramkvilla *16/4 1867 +26/5 1914 Sörjd och saknad av Syskon o. många vänner. Sv. Miss. fb. s. 412	Klass 1. Karaktärsskapande vård med referens till frikyrkorörelsen och över person aktiv inom densamma. Oskar Svensson var ordf. i Ramkvilla missionsungdomsförening.	
RAMC-0118-119	Vård i grå granit med polerad framsida med rundbågigt krön och akroterier.	CARL SVENSSONS FAMILJEGRÄV RAMKVILLA	Klass 1. Karaktärsskapande vård med påkostad och tidstypisk utformning.	

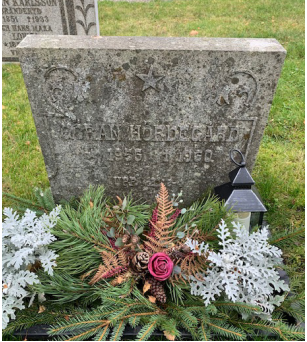
RAMC-0138-139	Modernistisk vård i krysshamrad grå granit.	SMEDMÄSTAREN J. AUG. STENDAHL *3.7.1877 +1.6.1959 SIGRID STENDAHL *2.4.1896 +9.8.1988	Klass 1. Sentida vård med titel med koppling till järnhanteringen i bygden.	
RAMC-0140-141	Modernistisk vård i marmor med motiv av upp/nedgående sol.	MARIA JONSSON *1909 +1977 ZARA JONSSON *1907 +1994 SÖDRASKOG	Klass 2. Tidstypisk vård med hög kvalitet i utformningen.	
RAMC-0144	Obeliskformad vård i finhuggen svart granit med polerad framsida. 1858.	HVILORUM FÖR FRAMLIDNE ÖFVERSTELIEUTNANTEN RIDDAREN AF KONGL. SVÄRDSORDEN FREDRIC ANDERS REUTERSVÄRD *17 27/11 80 +18 6/4 58	Klass 1. Tidig industriell karaktärsskapande vård över person av historisk betydelse. Fredrik Anders Reutersvärd var överstelöjtnant och ägare till Ramkvilla gård. Kyrkogårdens äldsta vård.	
RAMC-0146-147	Låg segmentbågig vård i grovhuggen svart granit med polerad framsida. 1895.	CAROLINE WAHLSTRÖM f. 18 28/8 14 d. 18 7/7 95	Klass 1. Tidig industriell vård. Caroline Gustava Wahlström (född Hoving i Stockholm) var gift med lantbruksinspektör Johan Alfred Wahlström.	

RAMC-0148-0160	Monumental obelisk i finhuggen ljus granit. Postament med lågerhuggen kant. Gravvården flankeras av två jättealmar, samtida med våarden. Graven omgavs ursprungligen av häckram. Grusbädd igensådd.	VULT VON STEIJERN 1808 – 1877	Klass 1. Monumental tidig industriell grav med framträdande placering intill koret. Grav över släkt av lokalhistorisk betydelse. Släkten Vult von Steijern var ägare till godset Hallnäs. Graven är över Julius Fredrik Vult von Steijern (1764–1808) och några av hans barn.	
RAMC-0165-167	Upprest vård i rödgrå granit. Tempelgavelform med dekor av palmblad och kors på krön. Stilblandning 1920-talsklassicism och funktionalism. 1935. Liggare i svart granit vid barngrav.	FRANS NYBERG ÖSTERKVARN FAMILJEGRAV Liggare: ERIK *3/1 1902 14/7 1913	Klass 1. Karaktärsskapande vård över person av lokalhistorisk betydelse. Frans Nyberg var virkeshandlare och ledamot i kommunalnämnden.	
RAMC-0168-169	Liggande vård i grå granit, troligen initialt integrerad i stenram. Stenurna vid sidan.	A.P. JOHANSSONS FAMILJEGRAV HÖRJESÅS	Klass 2. Vård med säregen utformning.	

RAMC-0185-188	Monumental grusgrav med igenlagd grusbädd. Högre vård i wienerjuggend i ljus granit med urna på krönet. Inhägnad med ketting mellan polare i krysshamrad granit. Stensockeln är övervuxet med gräs.	GODSÄGAREN J.P. JOHANSSON HALLSNÄS *25/1 1858 +9/4 1933 LISA KRISTINA JOHANSSON f. JOHANNISDOTTER *1/9 1852 +17/10 1910 GODSÄGAREN OCH NÄMNDEMANNEN JOEL HALLERT *18/4 1886 +12/4 1948 ELINA HALLERT *27/3 1893 +31/10 1980 TORA WIKTORIN *16/9 1924 +6/8 1983 KARL-ERIK WIKTORIN *9/5 1921 +16/5 2004	Klass 1. Karaktersskapande grav med hög kvalitet i utformningen över ett flertal personer av lokalhistorisk betydelse. Johannes Petter Johansson var ägare till godset Hallnäs 1909–1919. Hans son Joel Hallert ägde godset 1919–1948. Hallert var en av länets största markägare vid denna tid och var känd för att bedriva god skogsvård. Grusbädd bör återställas.	
RAMC-0196-197	Modernistisk vård i röd granit.	REKTOR GUSTAF EK *1884 +1962 MAJA EK *1880 +1968 KARIN EK *1912 +1993	Klass 1. Vård över person av lokalhistorisk betydelse. Gustaf Ek var grundare till forngården Sofielund och författare till boken Ramkvilla sockens historia.	

Kvarter D

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
RAMD-0007	Småskalig vård i svart delvis polerad granit med ifylld vit text. Motiv av kors och ekgrenar.	Emma Eliasson *1881 +1916 Dottern Viola Eliasson *1909 +1996 Hörjesås	Klass 1. Tidstypisk vård bland de äldsta i kvarteret.	
RAMD-0008-0010	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Motiv av kors.	Skomakarmästaren J.P. HULTMAN *1837 +1916 KARIN HULTMAN *1841 +1919 Dottern EMMA HULTMAN *1867 +1956	Klass 1. Tidstypisk vård bland de äldsta i kvarteret. Titel.	
RAMD-0021	Småskalig vård i krysshämrad svart granit. Motiv av fredsduva.	ESTER ANDERSSON *1899 +1956 RULLA	Klass 1. Tidstypisk allmänna linjevård.	
RAMD-0022	Småskalig vård i svart granit med osymmetrisk dekor av växt.	ESTER ISAKSSON LÖVÅS *1898 +1956 SV. PS. 355	Klass 1. Tidstypisk allmänna linjevård.	

RAMD-0028	Liggare i svart polerad granit.	F. PETTERSSON	Klass 1. Tidstypisk allmänna linjevård.	
RAMD-0030	Modernistisk vård i grå granit med dekor av palmlblad och kors	HULDA ANDERSSON BRÄNDERYD *1885 +1959 SV. PS. 301	Klass 1. Tidstypisk allmänna linjevård.	
RAMD-0033	Småskalig modernistisk vård i grå granit. Dekor av växt och stjärna.	GÖRAN HÖRDEGÅRD *1955 +1960 UPP. 21:2-4	Klass 1. Tidstypisk allmänna linjevård.	
RAMD-0071-72	Mindre pyramidkrönt vård i svart polerad granit.	KYRKOVÄRDEN S.P. JOHANSSON Dragsnäs *22/8 1837 +10/4 1917 Hustrun J. C. NELSDOTTER *31/10 1839 +17/12 1881 M.F.S N:o 503	Klass 1. Tidstypisk vård både med titel med koppling till församlingen och referens till frikyrkorörelsen.	

RAMD-0077-78	Småskalig vinkelbruten vård i polerad svart granit.	MATILDA ADAMSSON Nygårdsnäs *18 28/2 76 +19 22/4 19 JOH. DAMSSON *18 17/6 75 +19 3/9 53	Klass 2. Tidstypisk vård. Sekundärt flyttad.	
RAMD-0084	Högrest vård i svart granit med polerad inskriptionstavla i form av en medaljong.	Hemmansägaren JOHAN HÅKANSSON *1841 +1924 Hustrun SARA STINA *1846 +1919 Skärbäck	Klass 1. Tidstypisk vård med titel.	
RAMD-0085	Modernistisk vård i finhuggen delvis polerad svart granit	Konservatorn och Kyrkomålaren Oscar Johansson *1891 +1972 Ängaholm	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
RAMD-0114-115	Vinkelbruten vård i svart granit.	ZAKEUS NILSSON WIASKOG *1851 +1920 JOH. 13:7 HUSTRUN EMMA NILSSON *1859 +1949	Klass 2. Tidstypisk vård. Sekundärt flyttad.	

RAMD-0142	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Motiv av kors samt krans med både lagerblad och kvistar av ek. Sekundärsten.	J.A. MAGNUSSON Brånskog L:a *1864 +1922 Dottern SIGNE *1910 +1991	Klass 2. Tidstypisk vård. Sekundärt flyttad.	
RAMD-0159-160	Modernistisk vård i krysshämrad ljusgrå granit.	KYRKOVAKTMÄSTAREN GUNNAR JOHANSSON *1892 +1987 MAIJA JOHANSSON *1890 +1966 Sv. Ps. 304	Klass 2. Sentida vård över person med koppling till församlingen. Titel.	
RAMD-0161	Modern vård i polerad grå granit. Motiv av strålande stjärna mot kyrkfönster.	KYRKOVAKTMÄSTAREN HOLGER GUNNARSSON *1920 +1991	Klass 2. Sentida vård över person med koppling till församlingen. Titel.	
RAMD 0167-168	Modernistisk vård i ljus grå granit. Motiv av kors.	KYRKOVAKTMÄSTAREN AUGUST JOHANSSON *1849 +1938 HANS MAKÅ LOVISA JOHANSSON *1847 +1923	Klass 1. Tidstypisk vård över person med koppling till församlingen. Titel.	

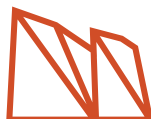
Kvarter E

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
RAME-0011-12	Modernistisk vård i grå granit. Motiv av likarmat rödfärgat kors.	KANTORN OCH FOLKSKOLLÄRAREN GÖTHE WIVHOLM *1894 +1969 FOLKSKOLLÄRAREN THYRA WIVHOLM *1901 +1990	Klass 1. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Göthe Wivholm var kantor och folkskollärare. Även Thyra var lärare i Ramkvilla.	
RAME-0035-36	Modernistisk vård i krysshamrad grå granit.	EJNAR JOHANSSON *1897 +1969 ELSA JOHANSSON *1897 +1984	Klass 1. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Ejnar Johansson grundade Ramkvilla buss.	
RAME-0047-48	Modernistisk vård i grå granit.	KYRKOVÄRD EDVARD CARLSSON *1890 +1970 IDA CARLSSON *1889 +1977 LÖVÅS	Klass 1. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Sven Edvard Carlsson var fjärdingsman och ledamot av kyrkorådet.	
RAMF-0037-38	Modernistisk vård i finsågad grå granit. Motiv av kors.	TAGE FAUST *1915 +1975 MÄRTA FAUST *1910 +1992	Klass 2. Sentida vård över personer av lokalhistorisk betydelse. Paret donerade pengar till församlingen.	

Ur bruk

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
Invid kyrkans sydentré.	Småskalig vård i handhuggen rödbrun lerskiffer. Smal stolpform, kvadratisk i genomskärning. Överst ett hugget kors.	GOD PS	Klass 1. Förindustriell gravvård. Finns uppförd på kyrkans inventarieförteckning.	
Uppställningsplats	Upprest vård i historiserande stil i finhuggen och polerlad ljus granit med marmorkors på krönet. 1870.	LANDTTM. O NÄMND. NELS DANIELSSON *1827 +1899 HUSTRUN CHATRINA PETERSDOTTER fr. HÖRJESÅS STOM *1831 +1870 SV.PS 455 VÅRDEN REST AF EN SON	Klass 1. Tidig industriell vård över person av lokalhistorisk betydelse. Nels Danielsson var lantman och nämndeman. Vård bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning.	

År 2020–21 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Ramkvilla kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

Byggnadsvårdsrapport 2021:02
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM